

STROKOVNA IZHODIŠČA ZA DELO Z ODRASLIMI ŽRTVAMI NASILJA V DRUŽINI

ZA STROKOVNE DELAVCE NA CENTRIH ZA SOCIALNO DELO

Pripravile:

- Tanja Hrovat Svetičič, univ. dipl. soc. pedagoginja, vodja varne hiše-DNK
- Dalida Horvat-Društvo SOS
- Dubravka Hrovatič, univ. dipl. soc. delavka, regijska koordinatorica za obravnavo nasilja v družini, CSD NM

Ljubljana, marec 2008

KAZALO

1. NAMEN STROKOVNIH IZHODIŠČ ZA DELO Z ODRASLIMI, ŽRTVAMI NASILJA V DRUŽINI	3
1.1. Opredelitev pojmov	4
1.2. Principi dela z žrtvami nasilja v družini.....	5
1.3. Postopki strokovne obravnave žrtve nasilja v družini.....	6
2. IDENTIFIKACIJA NASILJA.....	7
2.1. Odkrivanje in definiranje nasilja	7
2.1.1. Vprašanja, s katerimi preverjamo obstoj nasilja v partnerskem odnosu.....	7
2.1.2. Začetna vprašanja o nasilju v partnerskem odnosu.....	7
2.1.3. Vprašanja o oblikah in vrstah nasilja v družini	8
2.1.4. Vprašanja o fizičnem nasilju	8
2.1.5. Vprašanja o psihičnem nasilju.....	8
2.1.6. Vprašanja o spolnem nasilju	9
2.1.7. Vprašanja o ekonomskem nasilju	9
2.1.8. Pravila komuniciranja in obnašanja med identifikacijo nasilja.	9
2.1.9. Ugotavljanje nasilja in stopnje ogroženosti.....	10
2.2. Pogovor z žrtvijo nasilja	10
2.2.1. Ustrahovanje.....	11
2.2.2. Izolacija.....	11
2.2.3. Minimaliziranje, zanikanje in prelaganje odgovornosti za povzročeno nasilje	11
2.2.4. Zloraba otrok	11
2.2.5. Uporaba moških privilegijev	12
2.2.6. Ekonomska zloraba.....	12
2.2.7. Grožnje in prisila.....	12
2.2.8. Vprašanja o času trajanja nasilja, izbruhih in zgodovini iskanja pomoči.....	12
2.3. Pogovor z otroki	12
2.3.1. Ocena posledic izpostavljenosti nasilju v družini	13
2.3.2. Ocena otrokove zaskrbljenosti za varnost	13
3. OCENA ŠIRŠEGA KONTEKSTA NASILJA.....	13
3.1. Strategije preživetja.....	13
3.2. Prejšnje izkušnje z nasiljem	13
3.3. Depresija	14
3.4. Zloraba psihoaktivnih snovi	14
4. OCENA STOPNJE OGROŽENOSTI ŽRTVE NASILJA.....	14
4.1. Osnovna stopnja ogroženosti.....	14
4.2. Srednja stopnja ogroženosti	14
4.3. Visoka stopnja ogroženosti.....	15
5. IZBIRA UKREPOV IN NAČINOV RAVNANJA	16
5.1. Standardni postopki ravnanja	17
5.2. Okrepljeni postopki ravnanja	17
5.3. Nujni postopki ravnanja	18
5.4. Neustrezne intervencije.....	20
6. DOKUMENTACIJA.....	20
7. OSTALE AKTIVNOSTI	21
7.1. Varnostni načrt za strokovne delavce	21
7.2. Izobraževanje	21
7.3. Spremljanje in ocena dela	22

1. NAMEN STROKOVNIH IZHODIŠČ ZA DELO Z ODRASLIMI, ŽRTVAMI NASILJA V DRUŽINI

Nasilje v družini je specifičen družben problem, ki ga je s sprejetjem *Zakona o preprečevanju nasilja v družini* (URL, št. 16/2008) potrdila tudi naša država. S sprejetjem *Zakona o preprečevanju nasilja v družini* je država sprejela odgovornost za reševanje omenjene problematike, strokovnim delavkam in delavcem pa naložila dolžnost ukrepanja v primerih, ko gre za nasilje v družini.

Namen strokovnih izhodišč je določiti usmeritve za učinkovito ukrepanje vseh strokovnih delavk in delavcev v javnih zavodih in nevladnih organizacijah v primerih nasilja v družini. Izhodišča sledijo usmeritvam zakona, da se na podlagi specializiranih znanj in vedenj s področja nasilja v družini zagotovi koordiniran in enoten pristop dela z žrtvami nasilja v družini. Strokovna izhodišča so usmerjena v delo z ženskami, ki doživljajo nasilje znotraj partnerskih zvez, hkrati pa enake usmeritve veljajo tudi za delo z ostalimi odraslimi žrtvami nasilja, ki so definirane v zakonu o preprečevanju nasilja v družini.

Smernice so umeščene v okvir socialno varstvene storitve Prva socialna pomoč po uradni dolžnosti (PSP), do katere je upravičen vsak človek v socialni stiski. Standard PSP je opredeljen v *Pravilniku o standardih in normativih socialno varstvenih storitev* (Ur.L. RS, št. 52/95,2/98,19/99 in 28/99).Vključitev v storitev je prostovoljna, poteka pa lahko na tri načine:

- Samostojna odločitev in seznanitev uporabnice/uporabnika z možnostjo vključitve v različne oblike pomoči.
- Uporabnica/uporabnik jo sprejme, potem ko mu jo izvajalec ponudi. .
- Uporabnica/uporabnik jo sprejme, potem ko je strokovna delavka/delavec prišel do podatkov, ki ga zavezujejo k ravnanju po uradni dolžnosti in je o tem seznanil uporabnico/uporabnika.

Zaradi specifične situacije, sramu, ponotranjenih občutkov krivde in prevzemanja odgovornosti za nasilje, ki ga doživlja, je prvi stik med žrtvijo nasilja in strokovno delavko/delavcem ključnega pomena za nadaljnje reševanje situacije, v kateri se nahaja žrtev nasilja. Žrtev nasilja prijazno sprejmemo – naš glas je miren, sočuten, stisnemo ji roko in jo pogledamo v oči. Do nje se vedemo spoštljivo in vljudno, izražamo skrb in solidarnost. Preverimo njena pričakovanja do nas in razložimo, kakšno pomoč lahko pomudimo. Dajemo ji občutek, da nam lahko zaupa. Po vzpostavitvi prvega stika ustrezen odziv strokovnih delavk in delavcev vsebuje:

- Predstavitev institucije in sebe.
- Identifikacija in prepoznavanje stisk uporabnice.
- Predstavitev možnih načinov reševanja identificiranih stisk.
- Poznavanje in uporaba interventnih postopkov.
- Spremljanje in evalvacija narejenih korakov ter vodenje evidence.
- Koordinirano izmenjavo informacij z drugimi institucijami (policija, ZD, tožilstvo, sodstvo, NVO, šole...).

1.1. Opredelitev pojmov

Zaradi različne terminologije, ki se uporablja za opisovanje nasilja v družini, navajamo opredelitev pojmov, uporabljenih v tekstu.

NASILJE V DRUŽINI

Pri tem terminu je opredeljen zgolj **prostor (teritorialno, socialno, psihološko)**, kjer se posameznim družinskim članom dogaja nasilje. Ta prostor predstavljajo: družina, dom in družinski odnosi.

Termin pa ne pojasnjuje, kdo povzroča in kdo doživlja nasilje v družini.

Ta termin prav tako lahko deluje zavajajoče, saj odgovornost za nasilje v družini, prav tako kot izraz »družinsko nasilje«, porazdeljuje na vse družinske člane enako.

Prav zato je zelo pomembno, da vedno natančno opredelimo vrsto nasilja v družini, in sicer:

- NASILJE NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI,
- NASILJE NAD OTROKI V DRUŽINI,
- NASILJE NAD STAREJŠIMI V DRUŽINI,
- NASILJE NAD INVALIDNIMI OSEBAMI V DRUŽINI,
- NASILJE NAD MOŠKIMI V DRUŽINI itd.

Z uporabo natančno definirane terminologije lahko natančno pojasnimo, kdo v družini doživlja nasilje in komu je družba dolžna nuditi specifične oblike pomoči za zaščito pred nasiljem, ki temeljijo na individualni obravnavi in so prilagojene posameznicam, ki v družinah doživljajo nasilje. **Ob tem ne smemo prezreti dejstva, da so žrtve nasilja v družini v več kot 85% ženske in otroci.**

POVZROČITELJ NASILJA

Pri tem terminu je kritična ost uperjena v nasilno vedenje tistega, ki nasilje povzroča, medtem ko ima do njegove osebnosti nevtralen odnos. Praksa kaže, da je več kot 90% povzročiteljev nasilja moškega spola, zato je spol v tekstu uporabljen v moški obliki.

Ta izraz omogoča, da pri povzročiteljih nasilja **zahtevamo odgovornost za storjena nasilna dejanja, njihovi osebnosti pa navkljub storjenemu nasilju še vedno izkazujemo spoštovanje** ter jim dajemo možnost, da svoje nasilno vedenje spremenijo ter usvojijo večšine nenasilne komunikacije.

V tekstu uporabljamo termin povzročitelj nasilja, saj upošteva **dve temeljni načeli dela s povzročitelji nasilja:**

- povzročitelj nasilja je **edini odgovoren za nasilje** in mora prevzeti **odgovornost** za storjeno nasilno dejanje;
- spoštovanje temeljnih človekovih pravic in njegovega dostojanstva.

ŽRTEV NASILJA

V praksi se za opis osebe, ki doživlja nasilje, uporabljajo različni izrazi: žrtev nasilja, oseba z izkušnjo nasilja, oseba, ki doživlja nasilje, preživela. V tekstu uporabljamo izraz žrtev nasilja, ki se nanaša izključno na položaj, ki ga ima v nasilnem odnosu. S tem izrazom nikakor ne želimo spregledati moči, ki žrtvi nasilja omogoča preživetje v nasilnem odnosu in močne volje, ki je potrebna za odločitev, da zapusti nasilen odnos. .

1.2. Principi dela z žrtvami nasilja v družini

Nasilje v družini ima specifične karakteristike v primerjavi z drugim nasiljem. Podatki kažejo, da so v 90 do 97 odstotkih povzročitelji nasilja moški nad žensko (Hague, Malos: Domestic Violence, Action for Change, New Clarion Press, (1993)). Povzročitelj nasilja z nasiljem zlorablja, pridobiva, povečuje svojo moč in izvaja kontrolo nad družinskimi članicami in člani, ki imajo manj moči in manjšo možnost zaščite. Najpogostejše žrtve nasilja v družini so: ženske, otroci, ostareli, bolni, hendikepirani. V različnih obdobjih lahko povzročitelj nasilja uporablja različne oblike nasilja, zato moramo pri obravnavi vsakega posameznega dogodka upoštevati zgodovino odnosa in žrtvine reakcije razumeti v tem kontekstu. Pri nasilju v družini gre za dalj časa trajajoče nasilje in pogostokrat za skrbno varovano družinsko skrivnost, čeprav žrtev nasilja pomoč išče prvič.

Principi dela z žrtvami nasilja v družini:

- Povečanje varnosti žrtve nasilja.
- Opogumljanje, krepitev moči žrtvi nasilja.
- Odgovornost za nasilje je vedno na strani osebe, ki povzroča nasilje¹.
- Fokus pomoči je na prenehanju nasilja ter povečanju varnosti žrtve nasilja in ne na popraviljanju ali prekinitvi odnosa med žrtvijo in osebo, ki povzroča nasilje.
- Pomoč je vedno individualizirana in prilagojena potrebam in zmožnostim žrtve.
- Nujnost postopka se ocenjuje glede na stopnjo nevarnosti in oceno ogroženosti žrtve.
- Pri vseh oblikah pomoči je potrebno upoštevati neenakost v razporeditvi moči med žrtvijo in povzročiteljem nasilja. To pomeni, da ne smemo uporabljati principa enake obravnave, saj bi s tem dodatno ogrozili žrtev nasilja.

Strokovne delavke in strokovni delavci so odgovorni za:

- Identifikacijo problema nasilja v družini²
- Spoštovanje zaupnosti in tajnosti podatkov žrtve nasilja
- Spoštovanje potreb in prepričanj žrtve³
- Eliminiranje predsodkov pri obravnavi žrtev nasilja
- Doslednost pri delu
- Dobro informiranje in koordinirano izmenjavo informacij s strokovnimi službami⁴
- Spoštovanje in izvajanje vseh zakonskih določil in možnosti
- Pridobivanje zaupanja žrtve do institucije
- Stalno samopresojo učinkov pomoči in njihovo izboljšavo
- Stalna usposabljanja na področju dela z nasiljem.

¹ Priloga 1: Odnos do nasilja nad ženskami

² Priloga 2: Opredelitev problema

³ Priloga 3: Odnos do žrtve nasilja

⁴ Priloga 4: Ozaveščanje in informiranje

Vsaka žrtev nasilja ima pravico:

- Da je s strani strokovnih delavk in delavcev obravnavana z dostojanstvom in s spoštovanjem.
- Do nediskriminatorne obravnave ne glede na raso, starost, socialni status, spolno usmerjenost, versko in etično pripadnost.
- Da se jo obravnava kot žrtev nasilja ne glede na predhodni odnos s povzročiteljem nasilja (sorodnik, partner ...) in ne glede na povzročiteljev status v družbi (ugled, soc. status, poklic, starost, ...)
- Da živi v varnih pogojih, ali da se izvedejo praktični koraki, s katerimi se bo zmanjšala njena ogroženost ter zmanjšal njen strah pred ponovnim nasiljem (namestitev v varno hišo, prepoved približevanja, izselitev osebe, ki povzroča nasilje iz skupnega bivališča).
- Da so ji posredovane vse informacije o njenih pravicah.
- Do tistih oblik pomoči, ki sledijo njenim potrebam in željam ter ji omogočajo vzpostavitev kontrole nad lastnim življenjem.
- Da oceni, da nima dovolj moči za vložitev prijave zoper povzročitelja nasilja ne da bi to zmanjšalo odgovornost strokovnih služb za ravnanje v primerih nasilja v družini.
- Da ima običajne post-travmatske reakcije kot so nespečnost, nočne more, ogorčenost nad moškimi, vznemirjenost, strah, bes, itd., ne da bi se jih uvrščalo v patologijo, temveč da se jih razume kot normalno reakcijo na preživeto nasilje.
- Do pritožbe nad delom posameznih institucij, strokovnih delavcev in delavk, če meni, da so kršene njene pravice ali če meni, da obravnava ni bila usmerjena v povečanje njene varnosti.
- Da se njena identiteta v popolnosti zaščiti pred mediji.

1.3. Postopki strokovne obravnave žrtve nasilja v družini

Standardni postopki nudenja strokovne pomoči žrtvi nasilja v družini izhajajo iz določil *Zakona o preprečevanju nasilja v družini* in *Pravilnika o izvajanju socialno varstvene storitve prva socialna pomoč*, načel socialnega dela s posameznikom ter feminističnega pristopa dela z žrtvami nasilja.

Običajen vrstni red strokovne obravnave žrtve nasilja obsega:

1. predstavitev sebe in institucije
2. identifikacija nasilja in določitev stopnje ogroženosti žrtve
3. izbira možnih oblik zaščite glede na ugotovljeno stopnjo ogroženosti žrtve:
 - informiranje o pravicah in možnostih, ki jih ima žrtev nasilja,
 - izdelava individualnega varnostnega načrta za žrtev nasilja,
 - napotitev (v varno hišo, v druge programe pomoči žrtvam nasilja, ...),
 - nujni ukrepi (pomoč pri odhodu, napotitev v ustrezno zdravstveno oskrbo, ...)⁵,
 - povezovanje z ostalimi institucijami, ki nudijo pomoč žrtvi nasilja (policija, sodišče, tožilstvo, zdravstvo, ostale vladne in nevladne institucije).
4. spremljanje in pomoč pri sprožitvi postopkov za uveljavitev pravic žrtve nasilja (policija, sodišče, tožilstvo, ...)
5. ostale aktivnosti
 - varnostni načrt za strokovne delavke in delavce (dogovorjeni ukrepi za povečanje varnosti strokovnih delavk in delavcev v primeru ogroženosti s strani povzročitelja nasilja),

⁵ Priloga 5: Zaščita žrtve nasilja

- trening, izobraževanja in supervizija,
 - spremljanje in evalvacija.
6. dokumentiranje in evidenca nasilja

2. IDENTIFIKACIJA NASILJA

2.1. Odkrivanje in definiranje nasilja

Osebe, ki doživljajo nasilje, so ob prvem srečanju s strokovno delavko/cem redko pripravljene govoriti o svoji izkušnji nasilja. Dolžnost strokovne delavke/vca je, da pri prvem srečanju pozorno spremlja morebitne prikrite informacije v zvezi z nasiljem v družini. Pogovor⁶ z žrtvijo nasilja se opravi brez prisotnosti povzročitelja nasilja. Če se nasilje odkrije med pogovorom v prisotnosti povzročitelja nasilja, je potrebno takoj ustaviti nadaljnje pogovarjanje o nasilju v prisotnosti povzročitelja nasilja. Dogovorijo se posamični pogovori najprej z žrtvijo in nato s povzročiteljem nasilja.

Včasih je pogovore v odsotnosti povzročitelja nasilja težko organizirati, zato se uporabijo srečanja na delovnem mestu žrtve nasilja ali kakšnem drugem javnem kraju. Skrb za varnost žrtve je na prvem mestu. Težave pri dogovarjanju o individualnem pogovoru z žrtvijo kažejo na stopnjo kontrole, ki jo povzročitelj nasilja izvaja v družini.

Žrtvi nasilja moramo povedati, katerih informacij, ki smo jih dobili od nje, ne bomo posredovali povzročitelju nasilja. Hkrati moramo jasno spregovoriti o mejah zaupnosti in jo seznaniti, katere informacije smo dolžni posredovati drugim institucijam po uradni dolžnosti.

2.1.1. Vprašanja, s katerimi preverjamo obstoj nasilja v partnerskem odnosu⁷

- V vseh zakonskih skupnostih so problemi – kako se pri vas doma skregate? Ali kdaj pride do fizičnega obračuna?
- Kaj vas moti pri vedenju vašega partnerja?
- Kolikokrat se je zgodilo, da ste se zaradi neprimerne vedenja partnerja odločili, da ne boste izrazili svojega mnenja ali svoje želje?
- Ali vas je bilo strah, da vas bo partner poškodoval?
- Ali vas je partner kdaj udaril, klofnil, porinil ali bil na kakšen drugačen način grob do vas?

2.1.2. Začetna vprašanja o nasilju v partnerskem odnosu

Če želite izvedeti osnovne karakteristike nasilja v partnerskem odnosu, lahko začnete z naslednjimi vprašanji:

- Povejte mi kaj o odnosu z vašim partnerjem.
- Kako sprejemate pomembne odločitve v vaši družini?
- Ali se čutite svobodno, da delate, mislite in verjamete v tisto, kar želite?
- Ali vaš partner kaže ljubosumnost in posesivnost (če je odgovor da, prosite naj vam še kaj pove o tem)?
- Ali se bojite vašega partnerja?
- Ali je vaš partner kdaj zlorabljal svojo moč do vas (porinil, vlekel, klofnil, tepel, brcal)?
- Ali ste se zaradi partnerjevih ravnanj kdaj ustrašili za varnost svojih otrok?
- Kako tak odnos vpliva na vašo podobo o tem kdo in kaj ste?

⁶ Priloga 6: Aktivno poslušanje

⁷ Priloga 7: Postavljanje vprašanj

Na podlagi teh vprašanj boste dobili splošno sliko o klimi v partnerskem odnosu. Če ugotovite, da so znaki nasilja nedvomno prisotni v partnerskem odnosu, začnite z oceno ogroženosti.

2.1.3. Vprašanja o oblikah in vrstah nasilja v družini

Pomembno pri tem je, da žrtev sprašujete z jasnimi vprašanji o različnih oblikah nasilja, ki vsebujejo opise konkretnih vedenj povzročitelja nasilja in ne nazive kategorij ter da prepoznate različne oblike nasilja, ko žrtev opisuje problem. Če torej uporabnica navaja, da je žrtev fizičnega nasilja, povprašajte kaj konkretno ji je povzročitelj storil. To je pomembno zlasti za žrtvin uvid v težo problema, saj se pogostokrat šele ob naštevanju konkretnih vedenj povzročitelja nasilja zave razsežnosti situacije.

2.1.4. Vprašanja o fizičnem nasilju

- Ali vas je partner udaril, porinil, davil, brcal?
- Ali partner uporablja orožje in vam grozi, da ga bo uporabil?
- Ali partner grozi, da vas bo pretepel?
- Ali partner grozi, da bo ubil vas ali vam drage osebe?
- Ali partner ustrahuje in grozi vašim sorodnikom, prijateljem, znancem?
- Ali partner vas in vašega otroka izpostavlja nevarnosti (prehitro vozi, ...)?
- Ali partner meče razne predmete v vas?
- Ali partner uničuje otroške igrače in/ali stvari v hiši?
- Ali se partner pretepa tudi v drugih skupinah, izven doma?
- Ali se partner grobo vede do domačih živali?
- Ali je partner že bil obsojen zaradi kriminalnega ali nasilnega vedenja ali drugih nasilnih dejanj?
- Ali partner uničuje vaše osebne stvari in lastnino?
- Ali vam partner onemogoča izhode iz stanovanja?
- Ali vas partner zaklepa iz stanovanja?

2.1.5. Vprašanja o psihičnem nasilju

- Ali vas partner pogosto kliče in preverja, kje ste ter zahteva, da pridete takoj domov?
- Ali vam partner prepoveduje, onemogoča ali omejuje stike s prijateljicami/prijatelji, sorodnicami/sorodniki?
- Ali vam partner prepoveduje, onemogoča ali omejuje telefonske pogovore?
- Ali vas partner kaznuje?
- Ali vas partner žali (vašo inteligenco, videz, strokovnost, kot mamó...)?
- Ali partner žali ali ponižuje ljudi, ki jih imate radi?
- Ali vam partner govori, da »ste za norišnico«, da ste »nori«?
- Ali vas partner prepričuje, da je njegovo nasilno vedenje posledica njegove ljubezni do vas?
- Ali vas partner pogosto kritizira (vaš izgled, vaša čustva, mnenja, prepričanja)?
- Ali se vam partner posmehuje (zaradi vašega izgleda, vaših čustev, mnenj, prepričanj)?
- Ali se vaš partner prepričuje, da ste slaba žena?
- Ali vas vaš partner prepričuje, da ste slaba mama?
- Ali vam partner grozi, da bo nekaj storil, če ga zapustite (vam, sebi, vašim bližnjim, ...)
- Ali je vaš partner tiho in vas ignorira?
- Ali vas partner prepričuje, da ste za njegovo nasilno vedenje odgovorni vi?

- Ali vas partner neprestano obtožuje, da ga varate?
- Ali partner omenja svoje prijatelje »kriminalce«, ki naj bi »poskrbeli« za vas, če bi šel on v zapor?

2.1.6. Vprašanja o spolnem nasilju

- Ali so za vas spolni odnosi neprijetni?
- Ali vas partner sili v spolne odnose?
- Ali vam partner prepoveduje uporabo kontracepcijskih sredstev?
- Ali vas partner sili v za vas nesprejemljive oblike spolnih odnosov?
- Ali vas partner sili v gledanje pornografskih materialov?
- Ali komentira vaše telo ali način oblačenja na žaljiv, ponižujoč način kadar sta sama ali v pričo drugih?
- Ali vas partner prepričuje, da je spolnost ne glede na vaše želje njegova pravica?
- Ali vas partner prepričuje ali zaničuje, da ste slabi v spolnosti?
- Ali vas partner sili v spolne odnose z drugimi?
- Ali vas partner sili v opazovanje spolnih odnosov z drugimi?

2.1.7. Vprašanja o ekonomskem nasilju

- Ali vam partner preprečuje, da bi se zaposlili ali ohranili službo?
- Ali prosto razpolagate s svojim denarjem?
- Ali enakopravno sodelujete pri finančnih odločitvah v družini?
- Ali partner zahteva, da ga prosite za denar?
- Ali partner zahteva račune za vsak porabljen denar?
- Ali vas partner izsiljuje z denarjem?
- Ali vam partner jemlje vaš denar?
- Ali partner skriva svoje dohodke pred vami?
- Ali vas partner nagovarja, da prodate svoje premoženje?
- Ali vas partner sili k sodelovanju pri nelegalnih finančnih poslih?

POROČILA, KI JIH POŠILJATE NA DRUGE INSTITUCIJE, MORAJO VSEBOVATI NAVEDBE O KONKRETNIH DEJANJIH IN RAVNANJIH IN NE LE NAVEDBO VRSTE IN POJAVNE OBLIKE NASILJA.

2.1.8. Pravila komuniciranja in obnašanja med identifikacijo nasilja⁸.

- Zaupati, da žrtev nasilja govori resnico in sprejemati izkušnje žrtve - potrditi, da je veliko drugih žensk in otrok imelo podobne izkušnje.
- Prepoznati neenakost in potrditi, da za nasilje ni kriva žrtev ter ga ni izzvala s svojim vedenjem. Za nasilje je vedno odgovorna tista oseba, ki nasilje povzroča.
- Spoštovati samostojnost in pravico žrtve do sprejemanja lastnih odločitev ter ji nuditi pomoč in podporo pri ponovni vzpostavitvi kontrole nad svojim življenjem⁹.
- Nuditi pomoč žrtvi pri vpogledu v svojo situacijo brez sugeriranja naših lastnih razmišljanja in rešitev ali tolmačenja njene situacije.
- Ne obsojati žrtve nasilja, če ne vztraja v postopkih pregona ali se odloči za vrnitev k svojemu partnerju¹⁰.
- Spoštovati zasebnost, zaupnost in tajnost podatkov o žrtvi nasilja.
- Vzdrževati empatičnost, razumevanje in zaupanje v odnosu do žrtve nasilja.

⁸ Priloga 8: Govor

⁹ Priloga 9: Sprejemanje odločitev

¹⁰ Priloga 10: Prijava nasilja

- Izvajati aktivnosti in komunicirati na način, ki prispeva k opolnomočenju žrtve nasilja.
- Izhajati iz strokovnosti in odgovornosti pri delu.
- Vedno ponuditi strokovno pomoč ne glede na rešitev, ki jo je žrtev trenutno pripravljena sprejeti.

2.1.9. Ugotavljanje nasilja in stopnje ogroženosti

Strokovne delavke in strokovni delavci o problemu nasilja v družini govorijo z vsemi člani družine. Podatki o tem so zaupne narave. Pogovori se opravijo posamično, nikoli v prisotnosti povzročitelja nasilja.

STROKOVNE DELAVKE IN DELAVCI NE GLEDE NA SVOJA VREDNOSTNA STALIŠČA DO NASILJA IN DRUŽINE IN TEORETIČNE KONCEPTE, KI JIH UPORABLJAJO, IZHAJAJO IZ DEJSTVA, DA JE NASILJE NESPREJEMLJIVO, DA ZA NASILJE NI OPRAVIČILA IN DA JE ZA NASILJE ODGOVORNA IZKLJUČNO OSEBA, KI NASILJE POVZROČA.

Raziskati je potrebno:

- kdo v družini povzroča nasilje (partner, oba, drugi sorodniki, ...),
- kdo je žrtev nasilja (ženska, otroci, stari starši, drugi sorodniki, ...)
- vrste nasilja (v družini nad žensko, v družini nad otroki, v družini nad starejšo osebo, v družini nad nemočno osebo ...)
- oblike nasilja (psihično, fizično, spolno, ekonomsko, ...),
- stopnja ogroženosti žrtve nasilja in drugih družinskih članov,
- čas trajanja nasilja,
- kdaj se je nasilje začelo (začetek razmerja, skupna preselitev, nosečnost, izguba službe, ...),
- pogostost nasilja (vsak dan, enkrat tedensko, občasno, ...),
- intenzivnost nasilja skozi čas trajanja nasilja,
- situacije, v katerih povzročitelj običajno uporabi nasilje,
- dejavniki tveganja za nasilje (zasvojenost, bolezen, brezposelnost žrtve ali povzročitelja nasilja, revščina, stanovanjski problem, ...),
- odnos žrtve do nasilja,
- strategije preživetja, ki jih je razvila žrtev nasilja,
- posledice nasilja, ki jih prepozna žrtev sama in ki jih prepozna strokovna delavka / delavec,
- zgodovina iskanja pomoči (kam se je žrtev obrnila po pomoč, kakšno pomoč je dobila, kako je bila z njo zadovoljna, ...),
- raziskati socialno mrežo žrtve, njen odziv in podporo,
- možne rešitve situacije (s sodelovanjem žrtve) v primerih, ko pri nasilju niso udeleženi mladoletni otroci,
- ...

2.2. Pogovor z žrtvijo nasilja

Pri zagotavljanju varnosti žrtve nasilja je potrebno upoštevati, da pogovor s povzročiteljem nasilja lahko poveča ogroženost žrtve in njenih otrok, zato se pogovor s povzročiteljem nasilja opravi, ko je poskrbljeno za varnost žrtve. Najprej vedno opravimo pogovor z žrtvijo nasilja, zaradi neenakomerne razporeditve moči v odnosu med žrtvijo in povzročiteljem nasilja **pogovora nikoli ne opravimo z obema hkrati**. Če bi žrtev nasilja o svoji izkušnji spregovorila vpričo povzročitelja, bi se ji ta kasneje lahko maščeval.

Sledeča vprašanja lahko pomagajo, da bolje razumemo mehanizme, ki jih povzročitelj nasilja uporablja za kontrolo in zastraševanje žrtve.

2.2.1. Ustrahovanje

- Ali vaš partner kriči, preklinja, vas straši s pogledom, krili z rokami?
- Ali vaš partner zahteva, da ponavljate in govorite tisto, kar bi on rad slišal od vas?
- Ali vam razkazuje in grozi z orožjem?
- Ali razbija stvari v hiši?
- Ali vaš partner uničuje vaše osebne stvari in predmete?

2.2.2. Izolacija

- Ali vam je prepovedoval, da bi se zaposlila ali od vas zahteva, da pustite službo?
- Ali vam ni dovolil, da bi se šolali?
- Ali vas kritizira, zaničuje vašo družino in prijatelje?
- Ali vam onemogoča ali omejuje srečanja z njimi?
- Ali partner preverja kje ste, s kom ste?
- Ali vas nadzoruje pri odhodih od doma, vas kliče po telefonu in preverja kje ste?
- Ali vam očita nezvestobo?
- Ali do vas ravna posesivno?
- Ali prisluškuje telefonskim pogovorom in pregleduje vaše osebne stvari?
- Ali določa kako morate biti oblečeni, naličeni, počesani, ...?
- Ali vam je odvzel dokumente, avto, telefon, ...?

2.2.3. Minimaliziranje, zanikanje in prelaganje odgovornosti za povzročeno nasilje

- Ali vaš partner zmanjšuje težo poškodb, ki vam jih je povzročil?
- Ali zmanjšuje pomen škode, ki jo je povzročil?
- Ali za svoje nasilno vedenje prelaga krivdo na vas, vam očita, da ste ga vi izzvali, da ste s svojim vedenjem izzvali njegovo nasilno vedenje?
- Ali vas prepričuje, da so nasilni dogodki le plod vaše domišljije, da se vas on ni nikoli dotaknil?
- Ali reče, da je bil pijan ali pod vplivom mamil in da se ničesar ne spomni?
- Ali se opravičuje, da je bil jezen, pod stresom in utrujen, ko vas je poškodoval?
- Ali vas prepričuje, da imate težave z duševnim zdravjem, da morate na zdravljenje?

2.2.4. Zloraba otrok

- Ali vam vaš partner očita, da ste vi krivi za neprimerno vedenje otrok?
- Ali vas obtožuje, da niste dobra mama?
- Ali vas zaničuje in žali vpričo otrok?
- Ali vaš partner ščuva otroke proti vam?
- Ali vam prepoveduje ali omejuje stike z otroki?
- Ali spodbuja otroke, da vas ne spoštujejo?
- Ali vas je udaril v pričo otrok?
- Ali tepe otroke in/ali grozi, da jih bo pretepel?
- Ali zaslišuje otroke o vaših aktivnostih in gibanju?
- Ali vam grozi, da vam bodo odvzeli otroke?
- Ali vam grozi, da nikoli ne boste videli otrok?
- Ali ne plačuje preživnine?
- Ali finančno ne skrbi za otroke?

2.2.5. Uporaba moških privilegijev

- Ali v vaši družini odločitve sprejema vaš partner, ker je moški?
- Ali delite opravila na moška in ženska?
- Ali ga morate vprašati za dovoljenje za to, kar delate?
- Ali zahteva, da mu ugajate, ker je moški?
- Ali vam govori, da on ima pravico početi določene stvari, ker je moški?
- Ali vas prepričuje, da imate srečo, da ste prišli v njegove roke in da ste njegova žena?
- Ali zahteva, da delate stvari, ker naj bi bile vaše zakonske obveznosti?

2.2.6. Ekonomska zloraba

Vprašanja so opisana v delu o vrstah nasilja (str. 9).

2.2.7. Grožnje in prisila

- Ali vam vaš partner grozi, da bo pretepel vas, članice/člane vaše družine ali prijateljice/prijatelje?
- Ali grozi, da vam bo vzel otroke?
- Ali vas izsiljuje?
- Ali grozi, da bo drugim povedal za vaše skrivnosti ali o vas razširil laži?
- Ali vas prepričuje, da opustite postopke na sodišču ali prekličete prijavo nasilja?
- Ali vas sili, da počnete nezakonite stvari?

2.2.8. Vprašanja o času trajanja nasilja, izbruhih in zgodovini iskanja pomoči

- Kdaj ste se prvič ustrašili partnerja?
- Kdaj je bil vaš partner prvič fizično nasilen do vas?
- Kdaj ste imeli najtežje fizične poškodbe?
- Ali ste se o tem s kom pogovarjali in kaj se je potem zgodilo?
- Ali ste že kdaj zapustili partnerja? Kdaj, kako in kaj se je potem zgodilo?
- Ali ste kdaj klicali policijo, kaj se je potem zgodilo?
- Ali ste že kdaj dali predlog za kazenski pregon partnerja, kako se je to končalo?
- Ali ste se kdaj obrnili na katero vladno institucijo ali nevladno organizacijo? Kakšno pomoč so vam nudili?
- Kdo od članov družine, sorodnikov, prijateljic, prijateljev, znank ali znancev ve, da je vaš partner nasilen in kako gledajo na to? Ali vas podpirajo pri iskanju pomoči?

2.3. Pogovor z otroki

Je usmerjen na tri področja:

- 1. na pripovedovanje otroka o tem kaj je videl in kako razume situacijo nasilja,**
- 2. na posledice, ki jih ima zaradi prisotnosti nasilja v družini,**
- 3. na zaskrbljenost otroka za varnost matere, lastno varnost ali varnost drugih članic in članov družine.**

Pogovor z otrokom lahko začnemo: »Včasih, ko se starša kregata, sta lahko tako huda, da kričita drug na drugega, ali celo da eden tepe drugega. Mislim si, da se otroci lahko ob tem ustrašijo. Želim ti postaviti nekaj vprašanj o tem, kaj si ti misliš o tem, ko se starša prepirata.«

Informacije, ki jih dobimo od otrok so zaupne narave in jih lahko s soglasjem otrok delimo z žrtvijo, ker bo na takšen način boljše razumela posledice, ki jih povzročata nasilje.

V primeru, ko je zaradi posredne ali neposredne vključenosti v nasilje v družini ogroženo otrokovo psihično ali/in fizično zdravje, moramo ukrepati in zaščititi otroka ter pridobljene informacije v skladu z oceno otrokove ogroženosti posredovati pristojnim institucijam.

Strokovna delavka/delavec naj poda osnovne informacije in pomaga mami, da razmisli, kako lahko poskrbi za varnost in zaščito otrok med prepri in nasilnimi dogodki.

INFORMACIJ, KI JIH PRIDOBIMO V POGOVORU Z OTROKI, NIKOLI NE PRENAŠAMO POVZROČITELJU NASILJA.

Vprašanja za otroke, kaj je videl, slišal:

- Glede česa se starša prepirata?
- Kaj se dogaja, ko se prepirata?
- Ali kričita drug na drugega?
- Ali kdo koga udari?
- Kdo koga tepe?
- Ali kdo uničuje tvoje igrače in stvari v hiši?

2.3.1. Ocena posledic izpostavljenosti nasilju v družini

- Ali si bil / -a kdaj poškodovan /-a?
- Ali je bil kdo drug iz družine poškodovan?
- Ali o težavah, ki jih imaš doma, razmišljaš, ko si v šoli ali ko se igraš z drugimi otroci?
- Ali imaš ponoči kakšne nočne more/grde sanje?

2.3.2. Ocena otrokove zaskrbljenosti za varnost

- Kaj ti delaš, ko se starša prepirata (kam greš, ali pokličeš koga)?
- O čem razmišljaš takrat, se česa bojiš?
- Koga bi lahko poklical /-a na pomoč?
- Ali imaš njihovo številko? Kaj bi jim povedal /-a?
- Te je strah poklicati koga na pomoč, ker se bojiš, da bo oče/mama jezen /jezna nate?

3. OCENA ŠIRŠEGA KONTEKSTA NASILJA

3.1. Strategije preživetja

Pri izdelavi ocene stopnje ogroženosti je potrebno biti pozoren na določene reakcije in vedenja žrtve nasilja, ki povečujejo njeno ogroženost in odvrtačo strokovno pozornost od dejanskega problema nasilja. Opisane vedenjske vzorce je potrebno prepoznati in razumeti kot strategije preživetja, ki jih žrtev nasilja razvije v nasilnem odnosu in so posledica doživljanja nasilja. Strokovna delavka/delavec naj pomaga žrtvi nasilja prepoznati strategije preživetja in jo hkrati usmerja v preseganje tistih oblik vedenja, ki ji niso v pomoč.

3.2. Prejšnje izkušnje z nasiljem

Osebe, ki so preživele nasilje v otroštvu, pogosto sprejemajo nasilne odnose kot normalne in nimajo podpore družine ter imajo slab dostop do informacij zato potrebujejo večjo pomoč in podporo, da zapustijo nasilni odnos.

3.3. Depresija

Depresija je lahko simptom travme. Ženska lahko deluje sodelujoče, a hkrati ne poskuša spremeniti svojega položaja. Potrebno je oceniti nagnjenost k samomoru. Usmerjeni smo v zagotavljanje varnosti žrtve nasilja in njenih otrok in se o intervencijah odločamo skupaj z žensko, da bi pri njej spodbudili občutek moči in kontrole nad lastnim življenjem.

3.4. Zloraba psihoaktivnih snovi

Zloraba psihoaktivnih snovi s strani povzročitelja nasilja lahko predstavlja dejavnik tveganja, ni pa opravičilo za povzročanje nasilja v družini. Nekatere ženske čutijo sram, krivdo in nemoč, če so njihovi partnerji odvisni od alkohola. Če so žrtve odvisne od alkohola, je to lahko strategija preživetja in je potrebno ugotoviti kako partner, ki povzroča nasilje, njihovo odvisnost zlorablja. Glede na stopnjo zasvojenosti je potrebno oceniti žrtvino sposobnost, da oceni svojo ogroženost in ogroženost njenih otrok. Prav tako je potrebno oceniti možnost samopoškodovanja.

4. OCENA STOPNJE OGROŽENOSTI ŽRTVE NASILJA

Za uspešno načrtovanje pomoči je potrebno oceniti, kakšna je stopnja ogroženosti žrtve nasilja. Stopnja ogroženosti se ocenjuje na podlagi vedenj povzročitelja nasilja, psihičnega in fizičnega stanja žrtve nasilja, njenih prepričanj in podpore socialne mreže.

Načrt pomoči izhaja iz zakonsko določenega načela sorazmernosti stopnje ogroženosti žrtve nasilja in potrebnih ukrepov – večja kot je stopnja ogroženosti žrtve nasilja, večje varnostne ukrepe je potrebno izvesti. Stopnje ogroženosti se med seboj prepletajo, pri oceni ogroženosti in načrtovanju ukrepov za zaščito žrtve nasilja je potrebno izhajati iz podatkov, ki kažejo na najvišjo stopnjo ogroženosti v posameznem primeru.

4.1. Osnovna stopnja ogroženosti

Povzročitelj nasilja: grozi, delno prevzema odgovornost za svoje nasilno vedenje, kaže pripravljenost za sodelovanje z institucijami, ni novih izbruhov nasilja;

Žrtev nasilja: meni, da povzročitelj nasilja groženj ne bo uresničil, ni socialno izolirana, ima potrebne informacije o možnostih zaščite, ne boji se, meni pa, da bi se moral povzročitelj nasilja vključiti v obravnavo;

Socialna mreža: sorodnice in sorodniki, sosede in sosedje, prijateljice in prijatelji in delovna organizacija ne opravičujejo nasilnega vedenja; žrtev nasilja ima podporo socialne mreže pri ukrepanju ob morebitnih ponovnih izbruhih nasilja.

4.2. Srednja stopnja ogroženosti

Povzročitelj nasilja: grozi, da bo poškodoval ali ubil družinske člane ali sebe. Žrtev meni, da bo je povzročitelj nasilja sposoben grožnje; povzročitelj nasilja ne prevzema odgovornosti za lastno vedenje in odgovornost za nasilno vedenje prelaga na žrtev ali na situacijo; nasilje traja dlje časa, njegova intenziteta in pogostost se povečuje.

Žrtev nasilja: je prestrašena in na podlagi predhodnih izkušenj verjame, da bo povzročitelj nasilja grožnje uresničil; načrtuje odhod, a nima izdelanega varnostnega načrta.

Socialna mreža: prisotni so rizični psihosocialni dejavniki, (brezposelnost, alkoholizem, revščina, stanovanjska problematika, ...) vendar socialna mreža žrtvi nasilja nudi podporo za aktivnosti, ki jih bo izvedla za izhod iz nasilja.

4.3. Visoka stopnja ogroženosti

Povzročitelj nasilja: odkrito grozi in se nasilno vede, poseduje orožje, ne prevzema odgovornosti za nasilje in nima interesa za spremembe; ima zgodovino nasilnega vedenja; pogostost in intenziteta nasilja se stopnjujeta; opaziti je osebne lastnosti, ki kažejo na obsesivno, sadistično ali psihopatsko osebnost.

Žrtev nasilja: občuti izrazit strah pred povzročiteljem nasilja, na podlagi prejšnjih izkušenj je prepričana, da je povzročitelj nasilja sposoben uresničiti grožnje, da bo poškodoval njo ali otroke; žrtev nasilja nima izdelanega varnostnega načrta, prisotne so strategije preživetja, ki blokirajo aktivnost žrtve.

Socialna mreža: prisotni so visoko rizični psihosocialni dejavniki (kronična brezposelnost, duševna bolezen, alkoholizem, narkomanija, smrt v družinskem krogu, kronične bolezni, post travmatska stresna motnja, žrtev nasilja nima podpore v okolju.

Ukrepanje

Glede na oceno stopnje ogroženosti se izberejo načini ukrepanja. Pri osnovni ogroženosti izberemo standardne načine, pri srednji stopnji okrepljene in pri visoki stopnji ogroženosti nujne načine ukrepanja.

Pri oceni ogroženosti žrtve, njenih otrok in okolice moramo biti pozorni še na dodatne značilnosti v vedenju povzročitelja nasilja, ki kažejo na povečano stopnjo ogroženosti. Kadar je prisotnih več dejavnikov hude ogroženosti je potrebno izdelati natančen varnostni načrt za žrtev nasilja, njene otroke in druge družinske člane ter strokovne delavce in delavke, ki so vključeni v obravnavo.

Dejavniki visoke stopnje ogroženosti s strani povzročitelja nasilja:

- Povzročitelj nasilja ne prenaša ločitve, kaže visoko stopnjo ljubosumja, njegove obtožbe so iracionalne, spremlja gibanje žrtve, preverja telefonske klice, o partnerki sprašuje otroke; grozi, da bo sebe ali partnerko ubil ali poškodoval, če ga zapusti ali se razveže. Obstaja velika verjetnost, da jo bo iskal, zasledoval, poškodoval ali ubil, četudi je od partnerkinega odhoda minilo že več mesecev. Grožnje je potrebno obravnavati zelo resno.
- Povzročitelj nasilja grozi partnerki in o njej govori brez spoštovanja, povzroča ji resne fizične poškodbe in bolečine, z nasilnim vedenjem začnjenja nenadoma, brez napovedi in provokacije; psihično jo zlorablja, postavlja ji nesmiselne zahteve in jo degradira kot osebnost, neprestano jo ustrahuje.;za nasilje najpogosteje ni obsojen, je zaposlen in je cenjen v okolici.
- Povzročitelj nasilja se zelo hitro ujezi, je užaljen in agresiven v komunikaciji (reagira na vsak pogled, vprašanje ali poskus drugih, da bi mu postavili meje); neprestano čuti potrebo po dokazovanju svoje moškosti; v preteklosti je že bil obravnavan zaradi pretepev, kršenja javnega reda in miru ter ogrožanja varnosti; do partnerice je zelo nevaren, če reagira na njegove izbruhe; ima konfliktno odnose z avtoritetami, lahko bi fizično napadel tudi strokovno delavko. Pomembno mu je postaviti jasne meje.

5. IZBIRA UKREPOV IN NAČINOV RAVNANJA

Strokovni delavci in delavke ne glede na osebno presojo ogroženosti žrtve nasilja pri svojem delu spoštujejo avtonomijo odrasle osebe z izkušnjo nasilja. Nasilja, ki ga žrtev doživlja, ne minimaliziramo in ne relativiziramo, izhajamo iz žrtvinega dožemanja nasilja in njene situacije. Žrtvinih občutkov in odločitev ne vrednotimo¹¹. Naše delo je usmerjeno na zaščito žrtve in njenih otrok in ne na prekinitev ali vztrajanje v nasilnem odnosu. Če je direktna žrtev nasilja v družini, kjer so prisotni tudi otroci, ženska, otroci pa ne, nikoli ne smemo pozabiti na posledice, ki jih nasilje, ki so mu priča, pušča na otrocih. Žensko spodbujamo v njenih prizadevanjih, da zaščiti sebe in otroke ter pri tem izkoristi vse zakonske možnosti za zaščito. Ženski ne postavljamo ultimatov za rešitev situacije, v kateri se nahaja temveč jo seznanimo z realnimi posledicami njenih odločitev.

Pri tem je pomembno poskrbeti za lastne profesionalne meje, za predelavo lastnih čustev, ki se pojavljajo pri stiku s povzročiteljem nasilja ter ozavestiti njihov vpliv na naše odločitve.

Informiranje

Zaradi izoliranosti žrtve, ki jo povzročitelj nasilja namensko izvaja, žrtev pogosto ne pride do osnovnih informacij, ki bi ji bile v pomoč pri njeni odločitvi. V prvem pogovoru je pomembno podati informacije o:

- pravicah in zakonskih določilih (*Zakon o preprečevanju nasilja v družini, Zakon o policiji, Kazenski zakonik, Zakon o kazenskem postopku, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o socialnem varstvu, ...*),
- pristojnosti določenih institucij (policija, tožilstvo, sodstvo, zdravstvo, ...NVO),
- ponuditi vse tel. številke in naslove, kamor se lahko obrne po pomoč (izročiti zloženke),
- informirati o službeni dolžnosti prijave nasilja,
- podpreti žrtvino odločitev za povečanje lastne varnosti in varnosti njenih otrok ter jasno razmejiti odgovornost za vedenje povzročitelja nasilja.

Napotitev

Žrtev nasilja zaradi okoliščin, v katerih se nahaja, potrebuje spodbudo in konkretne informacije o postopkih in oblikah pomoči na drugih institucijah. Pogostokrat je zaradi preteklih negativnih izkušenj negotova in prepričana, da ne bo dobila ustrezne pomoči. Pri učinkovitem zagotavljanju ustrezne pomoči žrtvi nasilja je potrebno medinstitucionalno sodelovanje in angažiranost strokovne delavke/ca pri razjasnjevanju okoliščin in položaja, v katerem se žrtev nasilja nahaja. Postopki pred drugimi institucijami niso enostavni, zato je žrtvam potrebna pomoč:

- pri svetovanju v zvezi s pridobitvijo zdravniške in druge potrebne dokumentacije,
- pri izpolnjevanju obrazcev, pisanju prošenj, vlog, zahtev,
- pri napotitvi na druge institucije (kontaktne osebe, tel. številke, naslov),
- pri vzpostavitvi stikov z institucijami in NVO (telefonski pogovori, dopisi, mnenja),
- pri pojasnjevanju okoliščin strokovnjakinjam in strokovnjakom na drugih institucijah, v katerih se žrtev nahaja in seznanjanju s posledicami doživetega nasilja (priprava strokovnih mnenj o situaciji in položaju žrtve, vloge za pospešitev postopkov, ... – tožilstvo, sodišče, policija, šola, vrtec, ...),
- pri organiziranju timskih sestankov s predstavnicami in predstavniki drugih institucij,
- pri rednem sodelovanju z vpletenimi institucijami ter preverjanju stanja pri posameznih postopkih,

¹¹ Priloga 11: Čustvena in moralna podpora

- pri svetovanju žrtvi in planiranju nadaljnjih postopkov¹².

5.1. Standardni postopki ravnanja

Postavljanje jasnih meja povzročitelju nasilja: z njim vodimo strukturiran intervju, z jasnimi pravili komunikacije, ki jih postavimo na začetku razgovora (s tem se izognemo manipulacijam in povzročiteljevi vzpostavitvi kontrole nad procesom ter zmanjšamo možnost za minimaliziranje njegove odgovornosti). Strokovna delavka/ec mora prepoznati in preprečiti povzročiteljeve taktike manipuliranja in izogibanja odgovornosti.

Povzročitelja nasilja **jasno soočimo z nesprejemljivostjo njegovega nasilnega vedenja** ter s kazensko odgovornostjo za njegovo nasilno vedenje. Informiramo ga o pristojnostih institucij, ki se ukvarjajo s preprečevanjem nasilja v družini ter zaščito žrtve. Povzročitelja nasilja jasno seznanimo, da bomo v primeru njegovega nasilnega vedenja prekinili pogovor in **nasilje prijavili policiji**. Ves čas pogovora strokovna delavka/ec izhaja iz ničelne tolerance do nasilnega vedenja ter ne sprejema opravičil za nasilno vedenje

Če oseba, ki povzroča nasilje, govori o nasilju nad družinskimi člani, je potrebno pridobiti izjavo na zapisnik ter hkrati pridobiti zagotovilo, da z nasiljem ne bo nadaljeval.

Z žrtvijo se opravi **svetovalni razgovor**¹³ z namenom opolnomočenja ter osvetljevanja tehnik moči in kontrole, ki jih uporablja povzročitelj nasilja. Žrtev spodbujamo, da na podlagi svojega znanja in predhodnih izkušenj poišče zase sprejemljivo rešitev¹⁴. Z njo se pogovarjamo o varnosti, skupaj z njo izdelamo varnostni načrt ter razdelamo strategije umika od povzročitelja nasilja.

Žrtev **se napoti na druge institucije** in programe, ter usmeri v pridobivanje ustrezne dokumentacije, v kolikor je to potrebno.

Spremljanje uspešnosti reševanja situacije izvajamo tako, da se dogovorimo za periodična srečanja, telefonske kontakte in terenske obiske, s ciljem spodbuditi in podpreti žrtev nasilja pri osamosvajanju in ostalih korakih za rešitev njene situacije.

Pri tej stopnji ogroženosti lahko v okviru strokovnih ravnanj žrtvi nasilja pomagamo pri pridobivanju **materialne** pomoči, podaji kazenskih ovadb, pri sodelovanju s policijo in sodiščem glede izreka prepovedi približevanja in drugih ukrepov za zaščito žrtve nasilja.

5.2. Okrepljeni postopki ravnanja

Poleg standardnih postopkov za zaščito žrtve nasilja pri njeni povečani ogroženosti izvedemo okrepljene postopke:

Pomoč pri zagotovitvi varnosti žrtve in drugih družinskih članov: izdelamo individualni varnostni načrt¹⁵ tako za žrtev kot tudi druge družinske člane (kaj bo, ko odide iz pisarne, ali je varna, kako bo ko pride domov, ...).

¹² Priloga 12: Načrt za delovanje

¹³ Priloga 13: Sestavni deli svetovalnega razgovora

¹⁴ Priloga 14: Nudjenje pomoči

¹⁵ Obrazec 1: Individualni varnostni načrt

Sodelovanje z drugimi institucijami in nevladnimi organizacijami: obveščamo in posredujemo informacije o situaciji drugim strokovnim institucijam in nevladnim organizacijam – pošiljanje dopisov (policiji, sodišču, tožilstvu, zdravstvu, šoli, vrtcu, centru za socialno delo, delovni organizaciji, nevladni organizaciji) z obvestili o nasilju ali s konkretnimi predlogi za zaščito, ter prošnjami in opozorili o resnosti situacije in priporočili za prioritarno obravnavo in intervencijo policije v primerih, ko pride klic iz naslova, na katerem biva žrtev. Z institucijami in nevladnimi organizacijami opravimo telefonski pogovor, po končanem pogovoru pa obvezno pošljemo dopis z isto vsebino.

Sklic multidisciplinarnega tima za izdelavo načrta pomoči žrtvi nasilja.

Case management (organizacija izvedbe pomoči)

Predlog sodišču: za začasno odredbo o dodelitvi otroka tistemu od staršev, ki ne povzročata nasilja; za omejevanje stikov in stike pod nadzorom za povzročitelja nasilja

Pomoč pri pisanju predloga na sodišče za izrek zaščitnih ukrepov pred nasiljem –pomoč pri pisanju predloga in obrazložitve ogroženosti žrtve nasilja (prepoved približevanja, izselitev iz stanovanja, ...)

Podati prijavo na tožilstvo ali policijo.

Pričanje v sodnem postopku proti povzročitelju nasilja.

Nudenje **materialne pomoči** (vloga za izredno in redno DSP, usmeriti in povezati žrtev nasilja z drugimi organizacijami, ki nudijo materialno pomoč, ...).

Kontakt z nevladnimi organizacijami, specializiranimi za področje nasilja v družini, glede nudenja specifičnih oblik pomoči: svetovalno-terapevtska pomoč, psihološka in pravna pomoč, spremstvo, zagovorništvo, druženje za otroke.

Kontinuirana pomoč in spremljanje žrtve, svetovanje in posredovanje v smeri večje zaščite žrtve in njenih otrok.

Na multidisciplinarnem timu **evalvirati načrt pomoči** žrtvi nasilja.

5.3. Nujni postopki ravnanja

Poleg uporabe vseh standardnih in okrepljenih postopkov ravnanja v primeru visoke stopnje ogroženosti žrtve nasilja in njenih otrok na podlagi izdelane ocene ogroženosti in ocene tveganja izvedemo nujne postopke ravnanja:

Fizičen umik žrtve nasilja pred povzročiteljem nasilja - poiskati možnosti za fizičen umik žrtve in namestitev pri sorodnikih, sorodnicah, znankah, znancih, v kriznem centru, zatočišču oziroma varni hiši. Raziskati potrebo in nujnost namestitve ostalih, posrednih žrtev nasilja kot so starejše oseb in otroci. Izdelati varnostni načrt umika. Preskrbeti ali ponuditi prevoz do začasnega bivališča.

Dogovor s policijsko postajo glede spremljanja in zaščite žrtve pri umiku od povzročitelja nasilja.

Povezovanje z dežurnim državnim tožilcem/ko glede možnih takojšnjih ukrepov za zaščito žrtve nasilja in njenih otrok.

Konzultiranje (telefonsko ali osebno) s predstavnicami/predstavniki drugih institucij in nevladnih organizacij.

Sklic multidisciplinarnega tima za izdelavo načrta pomoči žrtvi nasilja

Pisno obvestilo drugim institucijam in nevladnim organizacijam o oceni stopnje ogroženosti žrtve nasilja s priporočili za prioritarno reagiranje na naslovu, kjer začasno biva žrtev (dopis policiji).

Pomoč pri postopkih na drugih institucijah in nevladnih organizacijah, pomoč pri urejanju osebnih dokumentov, potrdil, izvidov, poročil, pomoč pri uveljavljanju brezplačne pravne pomoči, napotitev na svetovanje ali psihoterapevtsko pomoč.

V ta namen si strokovni delavci izdelajo interni imenik pomembnih telefonskih števil in kontaktnih oseb.

Case management –izdelati oceno ogroženosti in oceno tveganja

Podati predlog na sodišče za izrek zaščitnih ukrepov pred nasiljem – pisanje predloga in obrazložitev (izselitev iz stanovanja, prepoved približevanja, ...).

Podati prijavo na policijo ali tožilstvo.

Pričati v sodnem postopku proti povzročitelju nasilja.

Podati predlog sodišču za začasno odredbo o dodelitvi otroka tistemu od staršev, ki ne povzroča nasilja, za omejitev stikov in/ali stike pod nadzorom za povzročitelja nasilja ali prenosu skrbništva na tretjo osebo in namestitvi v rejniško družino ali drugo obliko zaščite.

Podati predlog sodišču za odvzem otroka ali odvzem roditeljske pravice povzročitelju nasilja in.

Vzpostaviti kontakt z NVO, ki so specializirane za nudenje podpore in za delo z žrtvami nasilja (konzultacije, pravna pomoč, zastopanje, krizni center, zatočišča oziroma varne hiše).

Zagotoviti kontinuirano izmenjavo informacij o položaju in situaciji, v kateri se nahaja žrtev nasilja.

Kontinuirana pomoč in spremljanje žrtve nasilja. Širjenje mreže pomoči in podpore žrtvi ter spodbujanje procesa osamosvojitve in samoorganizacije žrtve nasilja.

Zagotoviti materialno pomoč.

Upoštevati rizik in načrtovanje **zaščite tistih strokovnih delavcev in delavk**, ki delajo na zaščiti in nudenju pomoči.

Kadar žrtev nasilja prosi za pomoč, je potrebno takoj začeti z načrtovanjem zaščitnih ukrepov.

Kadar žrtev nasilja ne želi našega sodelovanja, izrazite svojo zaskrbljenost za njeno varnost in za varnost njenih otrok ter jo seznanite z drugimi možnostmi. Zunanje intervencije lahko povečajo nevarnost situacije, v kateri se nahaja žrtev, zato odločitev o načinu intervencije vedno presojava skozi prizmo ogroženosti žrtve nasilja.

Zaščito otrok je potrebno organizirati v skladu z določili *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* ter s protokoli za zaščito otrok.

V okviru zaščite otrok poskrbimo za varnost mame ali drugih družinskih članic in članov, ki so izpostavljeni nasilju.

Otroci, četudi niso neposredno žrtve nasilja, trpijo posledice nasilja, ki ga eden od staršev izvaja nad drugim, ali oba starša eden nad drugim, zato potrebujejo zaščito.

5.4. Neustrezne intervencije

V primerih nasilja v družini niso primerne naslednje intervencije:

1. Vsi zaščitni ukrepi, s katerimi se po oceni žrtve lahko poveča nivo nevarnosti za njo.
2. Družinsko ali partnersko svetovanje.
3. Svetovalni razgovori v smislu mediacije v obdobju razveze.
4. Psihoterapije, ki niso specializirane za obravnavo oseb, ki povzročajo nasilje ter ne upoštevajo neenake porazdelitve moči v nasilnem partnerskem odnosu in posledično neenakovrednega položaja žrtve; psihoterapije, ki porazdeljujejo krivdo in odgovornost za nasilje med oba partnerja, njihove praktične metode pa temeljijo na soočenju in skupni obravnavi žrtve in povzročitelja nasilja.
5. Dogovori in sporazumi za stike z otrokom, ki lahko ogrožajo varnost mame in/ali varnost otrok.

6. DOKUMENTACIJA IN EVIDENCA

Žrtev nasilja zelo težko spregovori o nasilju, ki ga doživlja, saj gre običajno za dobro varovano družinsko skrivnost. V skladu z *Zakonom o socialnem varstvu* ter *Zakonom o preprečevanju nasilja v družini* in navodili MDDSZ-ja morajo strokovni delavci in delavke za evidentiranje in dokumentiranje primerov nasilja v družini pridobiti spodaj navedene podatke. Zaradi občutljivosti problematike nasilja v družini in strahu žrtve nasilja pred posledicami svojih izjav je pomembno, da žrtvi nasilja natančno pojasnimo, zakaj te podatke potrebujemo in kdo bo z njimi razpolagal.

Podatki o nasilju¹⁶

- **o žrtvi:** spol, starost, zakonski stan, smer in stopnja izobrazbe, trenutno izobraževanje (za smer in stopnjo), delovno razmerje, stanovanjske razmere, sorodstveno razmerje do povzročitelja in ostale splošne podatke;
- **o povzročitelju nasilja:** spol, starost, sorodstveno razmerje do žrtve, zakonski stan, smer in stopnjo izobrazbe, trenutno izobraževanje, delovno razmerje, stanovanjske razmere, narodnost in ostali splošni podatki;
- **o nasilju:** vrsta in trajanje nasilja, ocena stopnje ogroženosti žrtve nasilja in kronologijo nasilja, podroben zapis vseh nasilnih dogodkov, za katere izvemo med postopkom;

¹⁶ Obrazec 2: Evidentiranje podatkov o obravnavi nasilja v družini

- **posledice preživetega nasilja in stopnja ogroženosti žrtve:** poškodbe, psihične in psihosomatske spremembe, socialna izoliranost, brezposelnost, ekonomska odvisnost, revščina, odvisnost od alkohola in/ali drog, odvisnost od zdravil, kronične bolezni žrtve ali otrok, ...;
- **o otrocih:** prisotnost otrok, poškodbe otrok, psihološke /psihosomatske posledice zaradi izpostavljenosti nasilju;
- **zgodovina pomoči** (institucije, NVO, socialna mreža).

Evidenca kontaktov z žrtvijo in sprejetih ukrepih zaščite (list za spremljanje).

Mnenja strokovnjakov.

Evidenca o izrečenih ukrepih za zaščito žrtve in drugih družinskih članov pred nasiljem v družini.

Na podlagi podatkov v dokumentaciji se enkrat letno statistično prikažejo podatki o nasilju v družini (značilnosti nasilnih situacij, posledice nasilja, ukrepi za zaščito žrtve, ki so jih sprejeli strokovni delavci na CSD).

7. OSTALE AKTIVNOSTI

7.1. Varnostni načrt za strokovne delavce

Vsako nasilno vedenje uporabnika, tudi nasilje nad strokovnimi delavkami/delavci, je potrebno prijaviti policiji, saj tako povzročitelj nasilja dobi jasno sporočilo, da je nasilje nedopustno in kaznivo dejanje in se hkrati sooči s posledicami svojih dejanj.

Vsi, ki delajo z družinami, v katerih je prisotno nasilje, naj znotraj tima izdelajo varnostni načrt osebne in timske varnosti.

- Ob stikih s povzročiteljem nasilja (pri razgovoru, podajanju izjave, ...) sta vedno prisotna vsaj dva strokovna delavca ali delavki.
- V timu se razdelijo vloge za kontakt s povzročiteljem nasilja (komunikacija s povzročiteljem nasilja mora biti zaradi možne fiksacije povzročitelja nasilja na konkretno osebo razpršena na več strokovnih delavcev in delavk).
- Potrebno je dogovoriti znake (beseda, klic, gesta, ...), ki bodo za sodelavke in sodelavce jasen zna, da strokovna delavka/delavec zaradi ogroženosti potrebuje pomoč
- Grožnje povzročitelja nasilja je potrebno prijaviti na policijo in tožilstvo.
- Podati kazensko ovadbo zoper povzročitelja nasilja, ki v službenih prostorih grozi strokovni delavki/delavcu in poskrbeti, da bo obravnavana po hitrem postopku.
- Po možnosti organizirati notranjo varnostno službo.

7.2. Izobraževanje

Na podlagi *Zakona o preprečevanju nasilja v družini* mora ministrstvo omogočiti pogoje za osnovno izobraževanje o nasilju v družini vseh zaposlenih ter jih seznaniti s *Protokolom za ravnanje v situacijah nasilja v družini*. Strokovne delavke in delavci, ki delajo z žrtvami nasilja, morajo preko rednih dodatnih izobraževanj osvojiti specializirana znanja s področja nasilja v družini, poglobljati pridobljeno znanje in preverjati njegovo integracijo v prakso. Strokovnim delavcem/delavkam se omogoči dostop do strokovne literature in priročnikov iz

področja nasilja v družini. Osnovno in dodatna izobraževanja se izvajajo kontinuirano (zaradi fluktuacije strokovnih delavk/delavcev, zaposlovanja novih, sprememb v znanjih, zakonskih določilih, strategijah in drugo, ...).

Strokovnim delavcem/delavkam, ki delajo na področju nasilja v družini, mora biti zagotovljena vključenost v supervizijo.

Kot izvajalce osnovnega in dodatnih izobraževanj se vključi različne državne institucije in nevladne organizacije s teoretičnim znanjem in s praktičnimi izkušnjami s področja dela z žrtvami nasilja v družini.

7.3. Spremljanje in ocena dela

Spremljanje in ocena učinkovitosti dela z družinami, v katerih se izvaja nasilje, sta nujna postopka celotnega procesa, ker z njima:

- ugotavljamo učinkovitost postopkov in sprejetih ukrepov zaščite,
- identificiramo morebitne spremembe v operativnem delovanju,
- spodbujamo aktivno vlogo strokovnih delavcev/delavk v iskanju novih aktivnosti in organiziranju specializiranih oblik pomoči,
- omogočamo izmenjavo pozitivnih in negativnih izkušenj pri delu,
- omogočamo oblikovanje zbirke primerov dobre prakse pri delu z nasiljem v družini, ki so potrdilo učinkovitega delovanja strokovnih delavk/delavcev in baza za trening in izobraževanje novih strokovnjakinj in strokovnjakov.

Viri:

- Lešnik Mugnaioni, D.: »Kakšna je terminologija na področju obravnave nasilja nad ženskami in otroki?« v : *»Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje. Priročnik«*. Društvo SOS telefon, Ljubljana, 2004.
- Popadić, D., Bogavac, L.: »Praktični priručnik za trenerice i trenere: Nasilje zasnovano na rodnoj pripadnosti iz perspektive preživelih«. Incest trauma centar – Beograd, Beograd, 2005.
- Ignjatović, T: »Protokol za postopanje u situacijama nasilja u porodici za stručne radnike/ce u centru za socijalni rad«. Autonomni ženski centar; Beograd, 2006.
- Delovno gradivo Domestic Abuse Intervention Project

Dodatek:

- Obrazec 1: Individualen varnostni načrt
- Obrazec 2: Evidentiranje podatkov o obravnavi nasilja v družini
- Obrazec 3: Potrdilo o upravičenosti do brezplačne pravne pomoči za žrtev nasilja v družini
- Obrazec 4: Prijava nasilja

Seznam prilog:

- Priloga 1: Odnos do nasilja nad ženskami
- Priloga 2: Opredelitev problema

- Priloga 3: Odnos do žrtve nasilja
- Priloga 4: Ozaveščanje in informiranje
- Priloga 5: Zaščita žrtve nasilja Priloga
- Priloga 6: Aktivno poslušanje
- Priloga 7: Postavljanje vprašanj
- Priloga 8: Govor
- Priloga 9: Sprejemanje odločitev
- Priloga 10: Prijava nasilja
- Priloga 11: Čustvena in moralna podpora
- Priloga 12: Načrt za delovanje
- Priloga 13: Sestavni deli svetovalnega razgovora
- Priloga 14: Nudenje pomoči

Priloga 1: **Odnos do nasilja nad ženskami**

1. **Nasilje definiramo kot nasilje.**

Za nasilje ne uporabljamo drugih definicij, kot npr.: konflikt, prepir, slaba komunikacija, pretiravanje, preobčutljivost, ...

2. **Odločno se opredelimo proti nasilju.**

Nasilja ne zanikamo, ne minimaliziramo, ne racionaliziramo, ne opravičujemo.

3. **Ne iščemo vzrokov za povzročanje nasilja.**

Ni zunanjih ali notranjih dejavnikov, ki bi osebo silili k povzročanju nasilja.
Za nasilje je vedno odgovoren tisti, ki nasilje povzroča.

4. **Jasno opredelimo kdo v nasilnem odnosu je žrtev in kdo nasilje povzroča.**

5. **Poudarimo, da je odgovornost za nasilje izključno na strani osebe, ki ga povzroča.**

Povzročitelj nasilja se sam odloči za povzročanje nasilja, ne glede na to, kaj žrtev reče ali stori.

Odgovornosti za nasilje nikoli ne porazdelimo med povzročitelja in žrtev nasilja.

6. **Od žrtve nikoli ne zahtevamo soočanja z osebo, ki povzroča nasilje.**

Povzročitelj nasilja ima večjo moč kot žrtev nasilja, zato odnos ni enakovreden.

Priloga 2: **Opredelitev problema**

- Vedno obravnavamo problem in ne osebe.
- Sledimo problemu, ki ga oseba izpostavi, tudi če ga sami ne vidimo kot problem, če nam je tuj, nenavaden. Pozorni sledimo skritim sporočilom o problemu.
- Sledimo problemu, kot ga oseba vidi sama.
- Ne posplošujemo problema, ga ne minimaliziramo in ne primerjamo problemov in različnih zgodb med seboj.
- Izpostavimo problem, ki ga zaznamo sami.
- Osredotočimo se na en problem – ne skačemo s teme na temo.
- Opozorimo na resnost problema.

Priloga 3: **Odnos do žrtve nasilja**

1. Žrtvi nasilja verjamemo, da je žrtev nasilja.

- Žrtve nasilja na zaslišujemo.
- Ne iščemo dokazov za to, da je res žrtev.
- Ne iščemo "objektivne resnice" – ne zanima nas "druga stran".

2. Aktivno se osredotočimo na žrtev nasilja.

- Vso pozornost namenjamo njej in njenemu problemu.
- Ne preusmerjamo pozornosti na povzročitelja nasilja.

3. Do žrtve nasilja se obnašamo kot do celovite osebnosti.

Žrtev nasilja ni samo žrtev, je tudi preživela – oseba, ki ima moč.

4. Psihičnih, čustvenih in vedenjskih stanj žrtve ne obravnavamo kot patoloških:

Da lahko preživi v nasilnem odnosu, žrtev nasilja razvije strategije preživetja, ki so normalna reakcije na preživeto nasilje.

5. Ne moraliziramo, ne vrednotimo, ne obsojamo (osebe, razmišljanja, čustev, dejanj).

6. Ne izvajamo psihičnega nasilja.

- Ne povzdiguje glas, ne uporabljamo ultimativ, groženj, izsiljevanja, vsiljevanja, poniževanja, žalitev.

7. Izogibamo se nerealnih pričakovanj do žrtve.

Priloga 4: **Ozaveščanje in informiranje**

- Seznanimo jo z osnovami nasilja (oblike, posledice, dinamika nasilja).
- Seznanimo jo z njenimi pravicami.
- Seznanimo jo z možnimi oblikami pomoči žrtvam nasilja: psihosocialna pomoč, pravna pomoč, zdravniška pomoč, samopomoč, ...
- Seznanimo jo z državnimi institucijami, ki nudijo pomoč žrtvam nasilja:
 - seznanimo jo z možnimi ukrepi,
 - seznanimo jo s potrebnimi postopki (potek postopkov, pritožbeni postopki, ...).
- Seznanimo jo z nevladnimi organizacijami, ki nudijo pomoč žrtvam nasilja.

Priloga 5: **Zaščita žrtve nasilja**

- Opozorimo jo na nevarnosti pri vztrajanju v nasilnem odnosu.
- Skupaj preučimo različne možnosti za zaščito pred nadaljnjim nasiljem.
- Skupaj naredimo individualni varnostni načrt za zaščito pred nadaljnjim nasiljem.

Priloga 6: **Aktivno poslušanje**

1. Spodbujamo jo k temu, da spregovori.
Pustimo ji čas, da se zbere (če ne more spregovoriti, če se joče, ...).
2. Pozorno jo poslušamo.
3. Ne prehitavamo s svojimi mislimi:
 - ne ustvarjamo si vnaprejšnjih predstav, zaključkov,
 - ne razmišljamo o vprašanih, ki jih bomo postavili in o informacijah, ki jih želimo podati.
4. Ne prekinjamo spontane pripovedi.
Spontano pripoved prekinemo le, če česa ne slišimo ali ne razumemo.
5. Pustimo ji dovolj časa, da izrazi, kar misli in čuti.
6. Pozornost namenjamo tudi tistemu, kar ostane neizgovorjeno.
7. Izražamo spremljanje pripovedi.
8. Če molči:
 - sprejmemo njen molk, če ga potrebuje,
 - pomagamo ji prekiniti molk, če z njene strani ni zaželen.

Priloga 7: **Postavljanje vprašanj**

1. Vprašanja postavljamo:
 - ko potrebujemo dodatne informacije,
 - ko potrebujemo pojasnilo,
 - ko kaj preslišimo.
2. S postavljanjem vprašanj izražamo:
 - pozorno spremljanje pripovedi,
 - skrb zanjo.
3. Preverimo, če je pripravljena odgovarjati na določena vprašanja.
4. Postavljamo le vprašanja, ki so pomembna za problem, spoštujemo njeno pravico do zasebnosti.
5. Vprašanja postavljamo previdno, obzirno:
 - Ne zaslišujemo, nismo sumničavi.
 - Namesto vprašalnice »Zakaj?« uporabljamo vprašalnico »Kako to?«
6. Postavljamo odprta vprašanja – za spodbujanje pripovedi.

Priloga 8: **Govor**

- Ocenimo njeno razpoloženje in prilagodimo naš način govora.
- Prilagodimo jezik:
 - jezik prilagodimo njenemu razumevanju,
 - izogibamo se uporabi strokovnega jezika.
- Ne teoretiziramo.
- Ne predavamo.
- Nimamo monologov

Priloga 9: **Sprejemanje odločitev**

1. Žrtev nasilja spodbujamo in podpiramo v sprejemanju odločitev.
2. Pomagamo ji razčleniti njeno situacijo.
Previdno uporabljamo oporekanje in soočanje:
 - če v njeni pripovedi obstaja neskladje,
 - če se njene predstave ne ujemajo z realnostjo.
3. Pomagamo ji razjasniti njene želje, potrebe, cilje.
 - Spodbujamo jo pri sprejemanju odločitev, pri čemer se izogibamo dajanju neposrednih nasvetov, rešitev in receptov.
4. Nismo direktivni:
 - Izogibamo se uporabi izrazov »morate«, »ne smete«, ...
5. Upoštevamo njen ritem in zmožnost soočanja s situacijo – da pride do odločitev v trenutku, ko je sama pripravljena nanje.
6. Preverimo, če se zaveda posledic svojih odločitev.

Priloga 10: **Prijava nasilja**

1. Seznanimo jo z možnostjo prijave nasilja.
2. Seznanimo jo z ukrepi in postopki, ki sledijo prijavi.
3. Skupaj preučimo možne posledice prijave.
4. Spodbujamo jo k prijavi nasilja, vendar je ne silimo – odločitev za prijavo je osebna.
5. Nikoli ji ne nalagamo odgovornosti za prijavo.
6. Če je v odnosu nasilja ogrožena tudi mladoletna ali nemočna odrasla oseba, pridobimo podatke in podamo prijavo sami.
7. Če sama poda prijavo in kasneje prekine postopek, je ne obsojamo in njene prijave ne štejeemo za lažno.
8. Svetujemo ji glede zavarovanja dokazov za potrebe postopkov.

Priloga 11: **Čustvena in moralna podpora**

1. Spodbujamo jo in opogumljamo.
2. Pomagamo ji krepiti pozitivno samopodobo, občutek lastne vrednosti, samozavest, samozaupanje.
3. Podpiramo njeno pravico do lastnega odločanja, do izbire, do kontrole nad lastnim življenjem.
4. Opozorimo jo na skrb zase.
5. Spomnimo jo na pretekle uspehe.
6. Skupaj poiščemo njene vire moči.
7. Skupaj poiščemo možno podporo v okviru njene socialne mreže (zaupno osebo, ...).
8. Ne vzbujamo ji lažnega upanja.
9. Ne uporabljamo stavkov:
 - »Vse bo v redu.«
 - »Saj bo bolje.«

S tem ji lahko damo občutek, da minimaliziramo njen problem in ji obljublamo, česar ji ne moremo zagotoviti.

Priloga 12: **Načrt za delovanje**

1. Aktivno jo vključimo v reševanje njene situacije.
2. Skupaj preučimo možne rešitve – pregledamo prednosti in pomanjkljivosti.
3. Skupaj poiščemo njeno individualno pot.
 - Skupaj poiščemo pot, po kateri je sama pripravljena iti.
 - Ni univerzalne rešitve, ki bi veljala za vse žrtve nasilja.
4. Ne ponujamo ji »instant« rešitev.
5. Ne obljublamo ji in ne napovedujemo:
 - ne obljublamo ji in ne napovedujemo reakcij udeležencev v odnosu nasilja,
 - ne obljublamo ji in ne napovedujemo izidov postopkov.
6. Podpremo njene pozitivne rešitve.

Priloga 13: **Sestavni deli svetovalnega razgovora**

1. Priprava na svetovalni pogovor.
2. Vzpostavitev stika.
3. Dialog:
 - aktivno poslušanje,
 - govor,
 - postavljanje vprašanj.
4. Opredelitev problema.
5. Pogovor o čustvih.
6. Opolnomočenje:
 - čustvena in moralna podpora,
 - ozaveščanje in informiranje.
7. Ukrepi:
 - zaščita žrtve,
 - prijava nasilja.
8. Iskanje rešitev:
 - sprejemanje odločitev,
 - načrt za delovanje.
9. Nudenje pomoči.
10. Zaključek pogovora.

Priloga 14: **Nudenje pomoči**

1. Nikoli ne ukrepamo namesto nje – če sama noče.
2. V njenem imenu ukrepamo le z njeno privolitvijo.
3. Pomagamo ji pri vključitvi v postopke:
 - pomagamo ji z navodili glede zbiranja dokumentov, izpolnjevanja obrazcev, ...
 - vzpostavimo kontakte z uradnimi oziroma strokovnimi osebami.
4. Ponudimo ji naše zagovorništvo.
5. Zanj posredujemo pri drugih organizacijah:
 - če se ne znajde,
 - če so kršene njene pravice,
 - če ne delujejo v njenem najboljšem interesu.
6. Ne obljublamo ji pomoči, za katero nismo prepričani, da jo lahko nudimo.

INDIVIDUALEN VARNOSTNI NAČRT

- ocenite vsako nevarnost, ne samo smrtno nevarnost
- mora biti lahko razumljiv
- povzemite pravice, ki izhajajo iz zakonov in različne prakse dela
- mora biti drugačen za vsako žrtev
- stalno ga je treba spreminjati, kot se spreminja osebna situacija žrtve
- z žrtvijo vadite, kako bo izvedla posamezne korake
- povežite več organizacij, ki bodo podprle žrtev.

INDIVIDUALEN VARNOSTNI NAČRT

Naslednji koraki so moj načrt za povečanje lastne varnosti in priprava na možnost ponovnega nasilnega napada. Čeprav ne morem kontrolirati partnerjevega nasilnega vedenja, lahko izberem svoj odgovor na nasilje in načrtujem, kako bom poskrbela za svojo varnost in varnost mojih otrok.

Ime in priimek:

Datum:

Datum pregleda in vnosa sprememb:

1. korak: Varnost med nasilnim dogodkom.

Čeprav se ženske ne morejo vedno izogniti nasilju pa žrtve nasilja za preživetje uporabijo različne strategije.

Uporabim lahko eno od naslednjih strategij:

- A. Če se odločim, da bom odšla, bom _____.
(Vadite, kako se bo varno izmuznila iz stanovanja/hiše. Katero pot bi izbrala - katera vrata, okno, stopnice, dvigalo, požarne stopnice bi uporabila?)
- B. Mojo torbico in ključke avtomobila imam lahko vedno pripravljene. Hranim ju v/na _____, da ju lahko med begom poberem.
- C. O nasilju lahko povem _____ in mu/ji naročim, naj pokliče policijo, kadar se iz mojega stanovanja/hiše zaslišijo sumljivi zvoki. Isto se lahko dogovorim se z _____.
- D. Otroke lahko naučim, kako naj po telefonu pokličejo policijo in reševalce.
- E. Besedo _____ bom uporabila kot posebno kodo za nevarnost. O tem bom obvestila otroke in prijatelje/ice, da bodo lahko v primeru nasilja poklicali pomoč.
- F. Če bom morala zapustiti dom bom šla k/v/na _____. (To se odločite, tudi če mislite, da se nasilje nikoli ne bo ponovilo.) Če to takrat ne bo mogoče, bom šla k/v/na _____ ali k/v/na _____.

- G. Tudi (nekatero) svoje otroke lahko naučim teh strategij.
- H. Ko se mi zdi, da me bo partner morda spet napadel, se bom premaknila v prostor, kjer je manj nevarnosti, to je _____. (Izogibajte se prepirom v kopalnici, garaži, kuhinji, v bližini orožja, če ga ima in prostorom brez izhoda.)
- I. Zanašala se bom na svojo presojo in intuicijo. Če je situacija zelo resna, bom morda ugodila partnerju, da bi se pomiril. Moram zaščititi sebe (in otroke), kadar smo v nevarnosti.

2. korak: Varnost, ko se pripravljate na odhod

Ženske, žrtve nasilja, pogosto zapustijo dom, ki ga delijo s partnerjem. Da bi ob odhodu zmanjšali nevarnost, ga je potrebno skrbno načrtovati. Storitvi nasilja pogosto uporabijo več nasilja, kadar mislijo, da se žrtve pripravljajo na odhod.

Lahko uporabim nekatere ali vse naslednje strategije:

- A. Denar in rezervne ključne stanovanja bom pustila v/na/pri _____, da bom lahko odšla hitro in mi iskanje denarja in ključev ne bo vzelo nobenega časa.
- B. Kopije pomembnih dokumentov in rezervne ključne stanovanja bom hranila v/na/pri _____.
- C. Da bi povečala svojo neodvisnost, bom odprla poseben varčevalni račun pri _____.
- D. Ostale stvari, ki jih lahko naredim, da bi povečala svojo samostojnost so:

- E. Telefonska številka organizacije za pomoč žrtvam je _____. Če želim oditi v varno hišo, bom poklicala _____.
- F. Če uporabljam mobilni telefon, ki je del družinskega paketa, lahko tisti, ki je podpisal pogodbo in je lastnik paketa, kadarkoli naroči izpisek klicanih števil. Če je lastnik našega paketa moj partner, bi brez težav lahko izvedel, koga in kdaj sem iz mobilnega telefona klicala. V primeru pobega bi me zato lažje našel. Vedel bi, koga sem klicala in iz tega lahko sklepal, da sem odšla živeti tja. Isto velja za stacionarne številke, bolje, da ne kličem od doma. Najvarneje je klicati iz sposojenega mobilnega ali stacionarnega telefona ali telefonske govornice.
- G. Poklicala bom _____ in _____ in preverila, če bi lahko nekaj časa prebivala pri njih in/ali če bi mi lahko posodili nekaj denarja.
- H. Rezervna oblačila lahko pustim v/na/pri _____.
- I. Vsake _____ bom skrbno pregledala moj varnostni načrt, da vidim, če je potrebno kaj spremeniti in da si osvežim spomin. Pri tem mi bo pomagal/a _____.
- J. Preizkusila bom moj načrt pobega in (če se mi zdi primerno) v vajo vključila tudi otroke.

3. korak: Varnost v lastnem domu

Ženske lahko na veliko načinov povečajo varnost v svojem domu. Morda je za vas nemogoče vse storiti hkrati, lahko pa naredite vsaj nekaj in kasneje dodajate vedno nove ukrepe, kot pač zmorete in želite.

- A. Takoj, ko je mogoče lahko zamenjam ključavnice in kodo za alarm.
- B. Lesena vrata lahko nadomestim s kovinskimi ali drugimi varnostnimi vrati.
- C. Lahko namestim dodatne alarmne naprave, dodatne ključavnice, zapah na okna in vrata.
- D. Kupim lahko lestve iz vrvi, po katerih bi se lahko spustili, če bi bežali iz drugega nadstropja.
- E. Namestim lahko požarni alarm in kupim več gasilnih aparatov, zlasti, če živim v prostornem stanovanju ali hiši.
- F. Lahko namestim zunanje luči na senzor, ki se prižgejo vsakič, ko se nekdo bliža hiši.
- G. Otroke lahko naučim moje telefonske številke (tudi iz tujine večinoma 00 386) in telefonsko številko, če bi jih partner ugrabil.
- H. Ljudem, ki skrbijo za moje otroke lahko povem, komu jih lahko izročijo. Posebej lahko povem, da jih mojemu partnerju nikoli ne smejo izročiti, ne glede na to, kaj jim navede kot razlog. Pisno bom torej o tem obvestila _____.
- I. O tem, da moj partner ne živi več z mano/nami bom obvestila _____/ _____/ _____. Prosila jih bom, da pokličejo policijo, če bi ga opazili v bližini mojega doma.

4. korak: Varnost s prepovedjo približanja

5. korak: Varnost v službi in v javnosti

Vsaka ženska, žrtev nasilja se mora odločiti, če in kdaj bo okolici povedala, da je bi/ partner do nje nasilen in je (lahko) se vedno v nevarnosti. Prijatelji/ce, družina, sodelavke/ci jo lahko pomagajo zaščititi. Vsaka ženska mora natančno premisliti, koga želi vplesti v svoj varnostni načrt.

Lahko storim nekaj ali vse naslednje:

- A. V službi lahko obvestim nadrejeno/ega, varnostno službo in _____ o moji situaciji.
- B. _____ lahko prosim, da se namesto mene oglasa na službeni telefon. Partnerju lahko reče, da sem nedosegljiva in naj me ne kliče.
- C. Ko odhajam iz službe lahko

_____.

D. Če se pojavi kakšen problem, ko vozim, lahko

_____.

E. Če se vozim z javnimi prevoznimi sredstvi, lahko

_____.

F. Lahko začnem hoditi v drugo trgovino, trafiko, čistilnico, pošto kot takrat, ko sem se živela s partnerjem. Lahko pa izberem le drug čas.

G. Zamenjam lahko banko ali tja ne hodim ob običajnih urah.

H. Lahko še _____.

6. korak: Varnost in uporaba drog in/ali alkohola

Večina ljudi v naši kulturi uporablja alkohol. Mnogi uporabljajo druge psiho-aktivne substance. Pravne posledice zlorabe drog so lahko zelo hude. Ženskam, ki zlorablajo droge in alkohol lahko celo odvzamejo otroke. Verjetno bo njeno odvisnost zlorabil še partner pri svoji obrambi. Poleg tega - uporaba in zloraba drog in alkohola lahko precej zmanjša sposobnost zaznavanja in hitrih reakcij. Zato se žrtve težje zaščitijo pred nasilnimi partnerji. Seveda pa je hkrati zloraba drog in alkohola priročen izgovor storilca za povzročeno nasilje. Zato je v teh primerih varnostni načrt se posebej pomemben.

Če sem začela uporabljati droge ali alkohol, lahko naredim naslednje:

- A. Če bom uporabila droge ali alkohol, bom to storila v varnem okolju, z ljudmi, ki vedo za nevarnost nasilja in me bodo pomagali zaščititi, če se karkoli zgodi.
- B. Lahko tudi _____.
- C. Če moj partner uporablja droge ali alkohol, lahko _____.
- D. Lahko bi tudi _____.
- E. Da bi zagotovila varnost svojih otrok, bi lahko _____.

7. korak: Varnost za moje duševno zdravje

Izkušnja fizičnega, psihičnega in spolnega nasilja je ponavadi čustveno zelo naporna. Proces izgradnje novega življenja zahteva mnogo poguma in energije.

Da bi ohranila svojo čustveno energijo in vire, da bi se izognila čustveno težkim situacijam, lahko naredim naslednje:

- A. Če se počutim slabo in bi se najraje vrnila k nasilnemu partnerju, lahko _____.
- B. Kadar moram komunicirati s partnerjem po telefonu ali osebno, lahko _____.
- C. Lahko začnem pozitivno govoriti sama s sabo, uporabljam stavke »Zmorem ... « in sem asertivna v komunikaciji z drugimi.

- D. Kadarkoli začutim, da me nekdo poskuša kontrolirati ali zlorabiti, si lahko rečem:
»_____.«
- E. Lahko prebiram _____, da se počutim močnejšo.
- F. Za podporo lahko pokličem _____, _____, _____.
- G. Druge stvari, ki jih lahko naredim, da se počutim močnejšo, so _____.
- H. Lahko se udeležujem delavnic in skupin za samopomoč za žrtve nasilja ali _____, ali _____, da dobim podporo in širim svojo socialno mrežo.

8. korak: Kaj vzeti, ko odhajam

Pomembno je, da ženske ob odhodu od doma določene stvari vzamejo s seboj. Ob tem mnogo žensk pri prijateljicah, družini ali v nevladnih organizacijah shrani oblačila in kopijo vseh dokumentov za vsak primer - če bi morale od doma na hitro pobegniti.

Naslednje predmete imejte spravljene vse skupaj, za primer, da boste morale na hitro zbežati:

- osebni dokument, osebna izkaznica ali potni list
- otroški potni listi
- rojstni listi otrok
- svoj rojstni list
- svojo zdravstveno izkaznico
- otroške zdravstvene izkaznice
- otroška šolska spričevala
- razne članske izkaznice za aktivnosti otrok
- denar
- mobilni telefon - takoj zamenjajte številko
- kreditne kartice, bančna kartica
- posojilne pogodbe, krediti
- ključi - stanovanje/hiša, avto, pisarna, starši
- vozniško dovoljenje in registracija
- zdravila - zase in otroke
- vse veljavne odločbe sodišča, CSD
- delovno dovoljenje
- ločitveni dokumenti
- papirji skupne firme in stampiljka
- zavarovanje
- majhni predmeti večje vrednosti, primerni za prodajo
- adresar
- pomembne fotografije
- nakit
- najljubše otroške igračke, dekice
- predmete, na katere ste posebej čustveno navezane.

Telefonske številke, ki jih moram poznati:

Policija		
Reševalci		

Gasilci		
Center za socialno delo		
Nevladna organizacija, ki mi pomaga		
24 urni krizni telefon		
Krizni Center		

- **OBRAVNAVA OŠKODOVANE OSEBE S STRANI CENTRA ZA SOCIALNO DELO :**

- prva socialna pomoč
- osebna pomoč (svetovanje, urejanje, vodenje...)
- pomoč družini za dom
- javna pooblastila
- drugo _____

- **ZGODOVINA POMOČI:**

4. *PODATKI O POVZROČITELJU/CI : M Ž O*

IME IN PRIIMEK: _____

- RAZMERJE V ODNOSU DO OŠKODOVANE OSEBE : _____
- STAROST: _____ LET
- STOPNJA IZOBRAZBE : _____
- STATUS: zaposlen, nezaposlen, upokojen, gospodinj., kmetovalec, osnovnošolec, dijak, študent, ..., drugo (vpiši): _____

- **PRIPRAVLJENOST ZA SODELOVANJE:** DA / NE

- *NADALNJA OBRAVNAVA STORILCA/KE , V OKVIRU CENTRA ZA SOCIALNO DELO:*

- PSP
- osebna pomoč (svetovanje, urejanje, vodenje...)
- pomoč družini za dom
- javna pooblastila
- drugo _____

5. **V DRUŽINI (ŠE) PRISOTNI MLADOLETNI OTROCI :**

- število :
- starost : _____ LET _____ LET _____ LET _____
- vključeni v obravnavo: da ne
- posledice nasilja pri otrocih: poškodbe otrok, psihološke /psihosomatske posledice zaradi izpostavljenosti nasilju;

6. V DRUŽINI (ŠE) PRISOTNI ODRASLI:

- število :
- starost : _____ LET _____ LET _____ LET
- napoteni po pomoč : da ne

7. POTEK OBRAVNAVE :

- individualno
- timsko
- drugo _____

8. STROKOVNA DELAVKA CSD: _____

EVIDENTIRANJE PODATKOV O OBRAVNAVI NASILJA V DRUŽINI- **NAVODILO ZA IZPOLNJEVANJE EVIDENCE**

1. DATUM SPREJEMA INFORMACIJE : vpišite datum sprejema informacije

2. KDO JE PRIJAVIL: policija, uporabnik sam, šola, vrtec, zdravnik, sorodniki, sosedje, anonimna, ..., podčrtajte tistega, ki je informacijo prvi sporočil na CSD, če ni zapišan ga pod drugo vpišite sami.

3. PODATKI O OŠKODOVANI OSEBI : ime in priimek z vsemi zahtevanimi podatki, starost- zapišite število let, stopnja izobrazbe-samo številčno stopnjo, status podčrtajte in če ni naveden ga pod drugo vpišite sami.

- **TRAJANJE NASILJA:** Zapišite čas trajanja nasilja v številki.
- **OBLIKE NASILJA :** -fizično - psihično - spolno -ekonomsko -zanemarjanje -ustrezno obkrožite, možnih je več odgovorov hkrati, če je prisotna še druga oblika nasilja, zapišite pod drugo
- **PODROBEN OPIS NASILJA:** vrsta in trajanje nasilja, ocena stopnje ogroženosti žrtve nasilja in kronologijo nasilja, podroben zapis vseh nasilnih dogodkov, za katere izvemo med postopkom
- **POSLEDICE PREŽIVETEGA NASILJA IN STOPNJA OGROŽENOSTI ŽRTVE:** poškodbe, psihične in psihosomatske spremembe, socialna izoliranost, brezposelnost, ekonomska odvisnost, revščina, odvisnost od alkohola in/ali drog, odvisnost od zdravil, kronične bolezni žrtve ali otrok, ...;
- **OBRAVNAVA OŠKODOVANE OSEBE NA CSD V ZVEZI Z OBRAVNAVO NASILJA:** Ustrezen odgovor obkrožite, možnih je več odgovorov hkrati, če ni na voljo ustreznega odgovora, vpišite pod drugo: vrsto pomoči, npr. umik v varno hišo, materinski dom, vključitev v obravnavo izven CSD. Če je oškodovanih oseb več, npr. mati in otroci, je treba evidentirati vsa uvedena opravila in postopke.
- **ZGODOVINA POMOČI:** vpišite vse druge institucije, nevladne organizacije in socialno mrežo, kjer je žrtev zaradi nasilja že iskala pomoč

4. PODATKI O POVZROČITELJU/CI:

Razmerje v odnosu do žrtve: partner, bivši partner, otrok, oče, mati, oba starša, sosed, drugo..., vpišite sami.

Ostale podatke vpišite na enak način kot pri oškodovani osebi.

V kolikor je pripravljen sodelovati, obkrožite vrsto pomoči, možnih je več, pod drugo zapišite, sami npr. vključitev v obravnavo izven CSD.

5. V DRUŽINI (ŠE) PRISOTNI MLADOLETNI OTROCI :

Če so v družini prisotni še ostali mladoletni otroci, razen tistega, ki je morda že evidentiran kot žrtev, zapišite njihovo število, starost-število let in eventualno vključitev v obravnavo z da /ne v CSD ali izven.

- posledice nasilja pri otrocih: poškodbe otrok, psihološke /psihosomatske posledice zaradi izpostavljenosti nasilju;

6. V DRUŽINI (ŠE) PRISOTNI ODRASLI:

Vpišite tiste odrasle člane družine, ki niso žrtve niti povzročitelji a hkrati še živijo v družini (stari starši, odrasli otroci, tete, strici, mama, oče...), število, starost in če ste jih napotili po ustrezno pomoč v CSD ali izven.

7. OBRAVNAVA JE POTEKALA :

Obkrožite, kako in pod drugo zapišite še drugo vrsto obravnave, če je bila.

8. Ime in priimek delavca/ke, ki je zadevo vodila, da se lahko v primeru nejasnosti še kaj dopolni.

(ime organizacije)

(sedež organizacije)

Št.:

Datum:

**POTRDILO O UPRAVIČENOSTI DO BREZPLAČNE PRAVNE POMOČI ZA ŽRTEV
NASILJA V DRUŽINI**

Izjavljamo, da je prosilka _____ na podlagi izdelanega individualnega načrta pomoči in mnenja o ogroženosti upravičena do uveljavljanja pravice do brezplačne pravne pomoči v skladu z *Zakonom o preprečevanju nasilja v družini*.

Potrdilo se izdaja na željo prosilke zaradi uveljavitve pravice do brezplačne pravne pomoči.

Strokovna delavka:

Direktor/ica, vodja programa:

Žig:

